

E78-005

Onderwijs & opvoeding
29 (1978) 6 (feb)

A 5
216
A 6
235.3

Paul Beugels: de NSKV is een tuinkabouter tussen reuzen

Niet zonder enige zelfspot typeert Paul Beugels, directeur van de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming (NSKV) te Amersfoort, zich desgevraagd als 'een beleidsmannetje'.

Tegenover de politiek en tactisch vaak voorzichtige opstelling van andere landelijke centra die hun diensten aan het veld van onderwijs en educatie aanbieden, ziet de NSKV haar concrete taken overkoepeld door die van 'pleidooivoering en beleidsbeïnvloeding. Overal waar dat in het werk van pas komt zullen wij alle mogelijke middelen gebruiken om de positie van de kunstzinnige vorming in de educatie dieper te verankeren. Ook politieke pressie op overheid en volksvertegenwoordiging past daarbij'.

Karel Baerwaldt

De woorden zijn afkomstig uit het Beleidsplan van 1974. Maar wie Beugels in 1978 hoort weet dat ze nog gelden en dat hij er gloeiend achter staat — als-ie al niet zelf een forse hand heeft gehad in deze passage. Het moet trouwens juist rond het verschijnen van dat min of meer geruchtmakende Beleidsplan geweest zijn dat hij, met instemming van zijn instituut, politiek adviseur werd van minister Van Doorn van CRM; hij is het geweest tot aan het vertrek van deze minister. Het klinkt indrukwekkend: politiek adviseur van niemand minder dan een minister. Maar hier begint juist de tragiek, of noem het de werkelijkheid. De werkelijkheid in het veld van educatie geeft in veel gevallen nauwelijks aanleiding om van kunstzinnige vorming te spreken, laat staan datgene wat ervoor doorgaat 'dieper te veranke-

ren' in het geheel van de vorming. Dan blijft voor een directeur annex beleidsadviseur die niet gefrustreerd wil raken in zijn NSKV-idealén, slechts relativerende zelfspot over: 'Wat zijn we nou helemaal? Een tuinkabouter tussen machtige reuzen', zegt Beugels — en dat slaat op de positie van de kunstzinnige vorming én van de NSKV: 20 medewerkers all-in, 20 mensen nu al jaren lang, sinds CRM een personeelsstop heeft ingesteld in het vooruitzicht op een ook door de NSKV zelf gestimuleerde, maar te lang uitblijvende breder opgevatte verzorgingsstructuur rond de kunstzinnige vorming.

Welke visie heeft de NSKV op kunstzinnige vorming?

'Voor sommigen is kunstzinnige vorming die vorming waardoor je

mensen, jonge mensen ook, gevoelig maakt voor kunst. Na de oorlog hebben we in ons land het kunst-spreidingsbeleid gehad. De kunst moest verstaanbaar worden voor iedereen. Van twee kanten uit moest actie worden ondernomen om dat te bereiken, vond men. De kunstenaars gingen populair doen, terwijl de opvoeders het kunstzinnig aanvoelen van de massa's gingen verhogen. Dat is natuurlijk mooi mislukt. Er is nu eenmaal een waardevolle, esthetische maar ook maatschappelijk belangrijke kunststroom die slechts beperkte groepen bereikt. Aan de 393 definities die er van kunst bestaan hoef ik er geen toe te voegen om deze elitaire kunst aan te kunnen wijzen: ze is herkenbaar via de 'etalages' van de kunstbedrijven; ze is politiek erkend, kijk maar naar de subsidiepolitiek en alle uitgewerkte financiële regelingen die overal opduiken; ze is ook maatschappelijk erkend doordat kunstwerken worden opgenomen in een kunstcircuit, inclusief beschrijvingen, kunstkritiek en op enige termijn algemeen aanvaarde waardeoordelen. Alleen: kunst in deze zin bereikt de meeste mensen niet.

Vormingsbeleid moet er niet op gericht zijn mensen door theater-, museum- en concertbezoek en dergelijke zaken daarvoor gevoelig te maken. Kunstgevoeligheid kan wel effect zijn van wat wij als NSKV primair onder kunstzinnige vorming verstaan: vorming met behulp van middelen die door de kunsten gehanteerd worden. Waarom deze kunst-

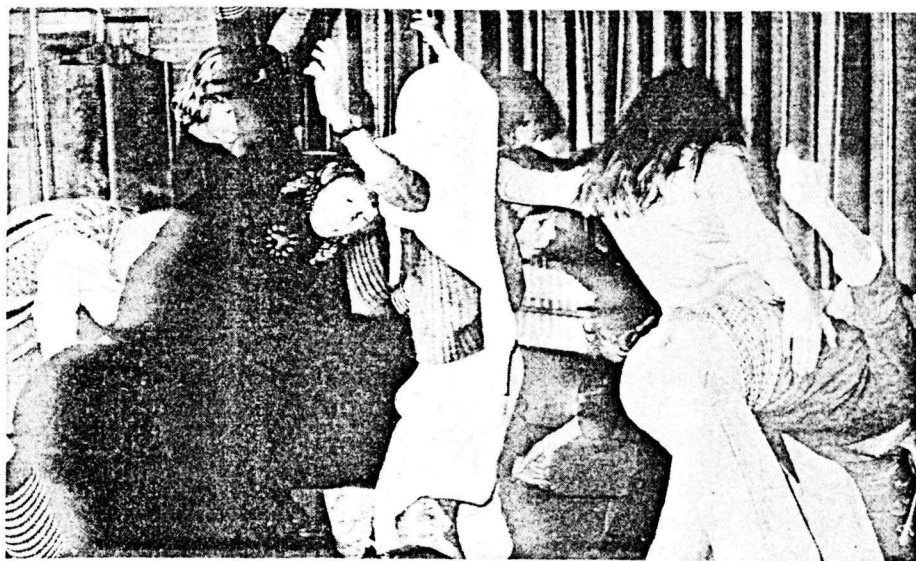
zinnige middelen in een vormingsproces opnemen? Omdat ze een appèl doen op je creativiteit, je zelfbewustzijn, omdat ze je zicht en greep op de maatschappelijke omgeving kunnen vergroten en zo een bijdrage kunnen leveren aan ieders vorming, vooral van maatschappelijk achtergestelde en kansarme groepen, voegen wij er dan nog aan toe. En daarvoor is de NSKV opgericht: niet als een landelijk bureau ter bevordering van kunstbegrip en kunstbeoefening, maar als studie- en dienstencentrum voor het *educatieve* veld. Wij hebben ook een breed werkveld. De bevordering van de kunstzinnige vorming raakt de onderwijspraktijk, maar ook het jeugd- en jongerenwerk en het vormingswerk met volwassenen. Daarmee is de NSKV één van de weinige landelijke instituten die zich bezighouden zowel met onderwijs als met cultureel werk en kunsten, zij het die laatste onder de invalshoek van vorming; maar er zijn in de sector van de professionele en amateuristische kunstbeoefening en in de kunstopleidingen natuurlijk heel wat elementen van kunstzinnige vorming in de door ons beleden zin aan te wijzen.'

Men verwijt jullie soms een anti-kunst-houding.

'Tegen dat misverstand vechten we, al jaren. Men heeft het mij ook persoonlijk voorgehouden: dat ik hier in '69 met een afwending-van-de-kunst gekomen zou zijn. Ik was twaalf jaar kunstredacteur bij De Volkskrant geweest en dan vragen ze: waarom verraadt die man z'n professie? Maar het was geen verraad. Wel hield ik die tenslotte toch altijd beperkte kunstwereld voor gezien. Voordat ik ten eeuwigden dage zou gaan horen tot de overigens prettige meute van sherrydrinkende cultuurlikkers die elkaar op elke opening en première tegenkomen, ben ik overgestapt. In de NSKV kon ik, op dezelfde manier als veel kunstenaars, maar in een bredere vormingssituatie, mijn maatschappelijke en politieke inzichten gestalte geven. Dat vond ik toen en ik heb er geen spijt van. Maar er zit toch ook een erg begrijpelijk en beslist niet persoonlijk element in dat verwijt aan ons. Kijk, de NSKV pleit er al jaren voor dat instellingen voor kunstzinnige vorming, kunstenaars en groepen kunstenaars voorzover die ook voor de kunstzinnige vorming opkomen, zich in een groter verband voegen. Dat is blijkbaar bedreigend, vooral voor mensen die buiten onderwijs en cultureel werk een eigen groepsverbondenheid hebben en daarbinnen tot

nog toe organisatorisch en inhoudelijk soms weinig of niets betekenen. Dan komt het een bij het ander: men vertrouwt onze kunst- en vormingsideeën niet en is ook nog bevreesd dat de NSKV de bestaande instituten en functies wil opslokken. Daarvan is helemaal geen sprake: als wij een pleidooi houden voor samenwerking en samengaan, willen we als instituut zelf opgaan in zo'n groter verband, onder voorwaarde dat ook onze ideeën en opvattingen daarin worden meegenomen.'

Dat brengt ons op gewenste structuren. Maar eerst wilde ik ingaan op de feitelijke positie van de kunstzinnige vorming. Wat heeft de NSKV daar voor situatie aangetroffen en wat is er bereikt?

Gelukkig kijken wij niet alleen naar de binnenschoolse vorming. Er is de laatste jaren juist in de buitenschoolse sector een enorme groei geweest van de belangstelling voor kunstzinnige vorming. Noem het een gearticuleerde vraag naar creative vrije-tijdsbesteding. Er zijn op dit ogenblik zo'n 120 creativiteitscentra en 150 of meer erkende muziekscholen. Binnen de school zijn de ontwikkelingen heel wat minder spectaculair geweest. Maar er is wel wat gebeurd. Voor een aantal van die positieve ontwikkelingen hebben wij ons ook in mogen zetten. Vooral de bijscholingscursussen voor het basisonderwijs beschouw ik nog steeds als een belangrijke bijdrage. Nu al weer tien jaar geleden kreeg, ik mag wel zeggen 'onze' Henri van Merwijk, het verzoek om voor het verslag van de onderwijsinspectie over 1968 een onderzoek te doen naar de toestand van de kunstzinnige vorming in het Nederlandse basisonderwijs. Die toestand bleek treurig: de patiënt was bijna overleden. Ik herin-

ner me barre conclusies, bv. dat in slechts een 5-tal scholen dit vormingsaspect de nodige aandacht kreeg. Aan die acute noodsituatie heeft de NSKV toen haar strategie aangepast: bijscholing van de fungerende leerkrachten en wel volgens een toen nog nieuwe, geïntegreerde formule: alle 'vakgebieden' samen, beeldende vorming, muziek, dans, mime, drama en audiovisueel. Van Merwijk pousseerde ook het nog steeds te weinig gerealiseerde idee van de gespecialiseerde groepsonderwijzer: geen vakleerkrachten, die toch maar geïsoleerd blijven werken, maar specialisaties binnen het team op basis van affiniteit en aanleg. In een paar jaar tijd gingen zo'n kleine 4000 onderwijzers door de bijscholing heen. Helaas is dat niet doorgezet. We kregen nogal wat

beleidsproblemen. Mochten wij als landelijk instituut wel regionale en plaatselijke cursussen aanbieden, ook al deden we dat gedecentraliseerd (we boden alleen het model aan, de P.A.'s en andere instituten vulden dat in)? Wie zal dat betalen?, was ook zo'n steeds urgenter wordende vraag. De NSKV valt onder CRM, dus O&W wilde er niet aan gaan meebetalen. Maar CRM wilde op den duur niet langer aan onderwijs betalen. De gemeenten kwamen ook niet royaal af met subsidie. Misschien is de grootste fout wel geweest dat wij, zoals zovelen in die tijd, nog dachten: na zo'n cursus ben je er. We vonden een follow-up of een permanente begeleiding niet zo nodig.'

Bekend verschijnsel: na de bijscholing valt het onderwijs weer droog, tenzij je continuïteit inbouwt door schoolwerkplanontwikkeling, desgewenst in combinatie met externe begeleiding en advies.

'Dat gingen we steeds duidelijker zien. Op twee manieren hebben we die blijvende lijn gelegd. Ten eerste hebben we een tijdschrift — eigenlijk een werkboek in afleveringen — voor kunstzinnige vorming in het Basis-onderwijs opgericht, *Aldoende*. Het wordt op ruim 3000 scholen gebruikt en ik meen te kunnen zeggen: intens gebruikt. Onze plannen om met een soortgelijke uitgave ook het voortgezet onderwijs, met name voor het LBO en MAVO te bereiken zijn vergoederd. Maar van structureel wezenlijker belang, vooral op de lange duur, was toch wel de uitbouw van onze samenwerking mede de onderwijsbegeleiding.'

Dat pad ging niet over rozen, aanvankelijk. Het zou voor O & O, dat aan onderwijsbegeleiding en discussies daarover graag aandacht besteedt, interessant zijn de NSKV-versie van die toenadering te horen.

'Dan ga ik even terug in de geschiedenis. Dat kan verhelderend werken. De NSKV had vanuit haar oorsprong een nogal dubbelzinnige relatie tot het onderwijs. Formeel en, als ik dat woord toch maar mag gebruiken: machtspolitiek gezien werden we gedragen door de onderwijsbegeleiding, d.w.z. de Landelijke Pedagogische Centra die, samen met het hele binnen- en buitenschoolse veld (dat was in die tijd: de hele wereld van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen), eind 1964 de NSKV oprichtten en ook in het bestuur zaten. Dat gebeurde na een door het toenmalige Nederlands Cultureel Contact georganiseerd congres. Kwant hield toen een slotrede over de invloedrijke nota van Vroom uit 1961, *Kunstzinnige vorming van de jeugd* en stelde voor: richt een landelijk instituut op. Dat instituut kwam er dus: de NSKV. Maar inhoudelijk kregen we geen relatie met het onderwijs. De LPC hadden zich het lot van de kunstzinnige vorming aan kunnen trekken en het binnen eigen gelederen kunnen behartigen. Bij gebrek aan mankracht en omdat kunstzinnige vorming nu eenmaal ondanks lippendienst van onderwijsgevend en -begeleidend Nederland in feite niet veel meer dan een sierstrip aan de school, lieten ze die zaak over aan de NSKV. Maar hun formele representatie in het bestuur leidde niet tot onderwijsbeleid waarin kunstzinnige vorming uit de verf kwam. Individueel leverden LPC-vertegenwoordigers wel degelijk bijdragen, Chris Jansen van het KPC zelfs een grandioze bijdrage aan het

denken binnen de NSKV en aan de bijscholing. Maar LPC en NSKV kwamen niet samen tot een visie, tot denken over hun eigen werk, ontwikkelingsprojecten e.d. Wij hebben ons toen van dat hele bestuursmodel van formele vertegenwoordiging ontdaan. Want ze bleek van de kant van de bestuurders te bestaan in vinger-in-de-pap-houden die je verder met geen vinger aanroert. Ook onze interne, gedemocratiseerde organisatie maakte trouwens een an-

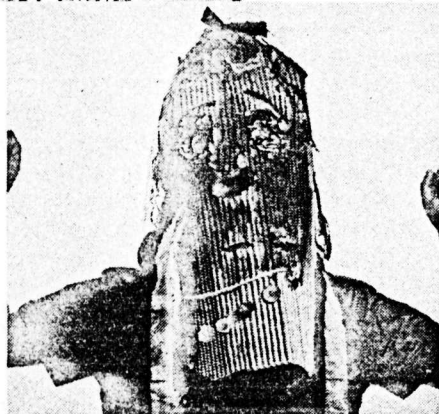

dere bestuursopbouw wenselijk. Voor de NSKV kwam daarna, toen we in '72 nieuwe statuten hadden, een tijd van intensief bezig zijn met de opzet van een beleid, wat tenslotte uitmondde in ons Beleidsplan van 1974. Extern ontstond een verwijdering met organisaties — niet met allemaal en niet met concrete groepen waarvoor wij werkten — en ook met de LPC. Maar doordat we van twee kanten probeerden tot een nieuwe samenwerking te komen, is onze inhoudelijke samenwerking de laatste jaren, nu de formele bestuursrelatie voorbij is, veel vruchtbaarder geworden. Het is interessant om te constateren dat nu zelfs, niet op basis van formele rechten maar van gezamenlijke inhoudelijke belangen, opnieuw relaties aan het groeien zijn: wij spelen bv. een actieve rol in de Centrale Werkgroep voor Kunstzinnige Vorming (CWKV) die een bundeling is van activiteiten van de Landelijke Centra en de gezamenlijke schooladviesdiensten binnen het Contactorgaan voor de Innovatie van het Onderwijs (CIO). In diverse projecten hebben we ook buitengewoon goed samengewerkt met de LPC. Ik denk o.a. aan het Deelraamplan voor de Kunstzinnige Vorming, waaraan we meewerkten in het kader van het project Veralgemening van het Lager Beroepsonderwijs. Tot onze aangena-

me verrassing worden nu in het nieuwe Innovatieplan Basisschool van december 1977 ontwikkelingsprojecten voor een basisschool voorgesteld, te starten in het schooljaar 1978/1979, waaronder een project musisch-expressieve vorming, in het bijzonder kunstzinnige vorming. De voorbereiding daarvan zou de Innovatiecommissie Basisschool in handen willen leggen van een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van NSKV, LPC, WPRO, SLO en CWKV. Wat wil je nog meer?'

De school, het onderwijs, is een gesloten systeem met z'n eigen begeleiding. Aangezien dat de feitelijke situatie is, zou het eigenlijk tot de taak van de landelijke en plaatselijke centra horen om dan ook de kunstzinnige vorming consequent binnen één visie over vorming en opvoeding te begeleiden.

'Eigenlijk wel ja, en dan liefst in een visie waarin binnen- en buitenschools, onderwijs en maatschappij geïntegreerd zijn. Laat ze daaraan blijven werken. Maar juist als het zover is zullen ze, verwacht ik, des te bewuster gebruik maken van de deskundigheid van landelijke instituten die zich met kunstzinnige vorming bezighouden, zoals de Stichting Beeldende Vorming (SBV), Film en Jeugd (F en J) en de

NSKV. Zoals ook op plaatselijk niveau juist de schoolbegeleidingsdiensten die iets van de kunstzinnige vorming maken, op een aantal plaatsen steeds beter de verschillende instituten weten te vinden: muziekscholen, creativiteitscentra en plaatselijke stichtingen voor kunstzinnige vorming. De strijd om de hegemonie in de begeleiding, die korte tijd dreigde te gaan woeden, is gelukkig bijgelegd: *de school heeft de autonomie*, dat is heel wat anders. Zij kan begeleiding vragen of niet, en ze vraagt die aan wie ze wil. Dienstverlenende instituten zullen in goed onderling verband ter beschikking moeten staan. Wij zijn overigens de laatsten om daarbij de schooladviesdienst haar eigen deskundigheid en betrokkenheid bij de begeleiding van de school als geheel te ontzeggen. Ik geloof ook, als ik

daar nog even op mag ingaan, dat al die buitenschoolse instituten door hun vaak brede gerichtheid op cultureel werk, op plaatselijke problemen en vormingsituaties, de vermaatschappelijking van de school in feite tot stand helpen brengen. Die samenhang tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten op het terrein van de kunstzinnige vorming, daar hechten wij aan'.

Dat brengt ons op een zaak die in kringen van het onderwijs nog niet zo bekend is. De ministers van O & W en CRM, waarvan de departementen sàmen in principe het hele terrein van de kunstzinnige vorming omvatten, hebben de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid nu voor het eerst duidelijk aanvaard door de voorgenomen oprichting van een Landelijk Samenwerkingsorgaan voor de Kunstzinnige Vorming. Wat zal daarvan de betekenis kunnen worden voor het onderwijs?

'Om te beginnen werd het hoog tijd dat de gescheiden clubs uit de hoek van de kunstzinnige vorming elkaar vonden binnen een eigen verzorgingsstructuur. Al was het maar om aan het onderwijs, dat op alle fronten strak georganiseerd is, de kans te geven bij één adres aan te kunnen kloppen met het verzoek om een samenhangende

begeleiding van binnenschoolse sectoren door buitenschoolse instituten. De verdeeldheid, om niet te zeggen versplintering, waarmee het onderwijs geconfronteerd wordt als het buiten de school bij instellingen voor kunstzinnige vorming steun zoekt, is erg groot, zowel organisatorisch als inhoudelijk.

En vervolgens: als je vanuit zo'n landelijk samenwerkingsorgaan ontwikkelingsexperimenten kunt beginnen, heb je de mogelijkheid om, in samenwerking met de Landelijke Pedagogische Centra en de Stichting voor Leerplanontwikkeling (SLO), ook projecten op te zetten met als inzet de integratie van binnen- en buitenschoolse kunstzinnige vorming. Dan bevordert zo'n overkoepelende structuur niet enkel de kwaliteit van de kunstzinnige vorming sec, maar de vermaatschappelijking van de school in haar geheel. In de desbetreffende nota 'Naar een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming' (van 1975) en nog meer in een daarop volgend advies van een groep, waaraan ook de LPC en het Werkverband van Plaatselijke en Regionale Onderwijsbegeleidingsdiensten (WRPO) en de NSKV deelnamen, wordt bovendien de samenwerking opgezet vanuit het plaatselijk en regionaal niveau. Landelijke functies als ontwikkeling, scholing, begeleiding, studie/onderzoek, documentatie/informatie en bemiddeling worden afgeleid uit plaatselijke en regionale behoeften. Zo'n gedecentraliseerde opbouw versterkt de basis en maakt landelijke structuren niet zwaarder dan nodig is. Waar wij als NSKV bereid zijn — en graag — om mee te doen in zo'n Landelijk Samenwerkingsorgaan, samen met anderen en met inbreng van onze eigen mentaliteit en opvattingen, zie ik niet waarom sommigen ons verdenken van politieke spelletjes, gericht op vergroting van onze invloed. Of misschien spreek ik teveel vanuit het verleden als ik met dit verwijt kom. Want ik constateer toch ook dat het kunstmatig opkloppen van eigen identiteit en het zich afzetten tegen anderen bij verschillende clubs in de sector van de kunstzinnige vorming gaandeweg aan het plaatsmaken is voor de wil om het met elkaar te maken. Ik denk dat niet alleen de NSKV daar baat bij zal hebben, maar ook de LPC, de plaatselijke schoolbegeleidingsdiensten en vooral: de school. Want uiteindelijk is het voor de concrete school, dat wij ons kunstzinnig vormingsaanbod en de daarvoor vereiste samenwerking en begeleiding in een georganiseerd verband brengen.'